

INNHALDSFORTEGNELSE

OM CARL S. SÆTHER OG HANS VIRKSOMHET		s. 2
OM ARKIVET		s. 3
<i>Arkivet:</i>		
KORRESPONDANSE OG SAKSDOKUMENTER		s. 5
Korrespondanse ordnet kronologisk etter år	1900-1942	s. 5
Korrespondanse og saksdokumenter ordnet etter emne	1904-1936	s. 5
TELEGRAMMER	1919-1942	s. 6
FULLMAKTER, BEVITNELSER, KONTRAKTER, SKJØTER	1912-1941	s. 7
REGNINGER OG KVITTERINGER	1922-1941	s. 7
NOTATER OG NOTATBØKER	1909-1932	s. 8
KARTVERK	UDATERT	s. 8
TRYKKSAKER	1883-1934	s. 8
AVISUTKLIPP	1916-1938	s. 8

OM CARL S. SÆTHER OG HANS VIRKSOMHET

Carl Sigmund Sæther ble født den 16. januar 1880 i Trondheim. I 1896 emigrerte han til Amerika hvor han blant annet tjenestegjorde i U.S. Army i tre år. Som soldat i den amerikanske hæren deltok han i den Spansk-Amerikanske krigen i 1898 og ble senere medlem av "United Spanish War Veterans". I 1905 fikk han amerikansk statsborgerskap, men samme år flyttet han tilbake til Norge, hvor han giftet seg med Jørgine (Gina) Kristine Okstad i 1907. De fikk fire barn.

Etter tilbakekomsten til Norge ble Sæthers liv og virksomhet sterkt knyttet til Svalbard, gruvevirksomheten der og arktiske ekspedisjoner. I 1907 ble han ansatt i det amerikanske kullselskapet *The Arctic Coal Company* som avdelingsleder, først i Trondheim, senere i Tromsø. Han hadde ansvaret for selskapets salg av kull og rekruttering av arbeidere til Longyearbyen. Da selskapets anlegg og eiendommer ble overtatt av *Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S (SNSK)* i 1916 fortsatte han som leder ved avdelingskontoret i Tromsø. Der hadde han fortsatt en sentral rolle ved ansettelse av arbeidere og lavere funksjonærer.

Det britiske gruveselskapet *The Northern Exploration Company Ltd (NEC)* utnevnte Sæther som dets representant i Norge omtrent på samme tid som Svalbardtraktaten ble inngått den 9. februar 1920. Traktaten fastslo Norges "fulle og uinnskrenkede suverenitet" over Svalbard og forutsatte at eiendomskravene skulle avgjøres av Svalbardkommisæreren. Kommisæreren fikk mange forskjellige okkupasjonskrav, og de fleste av dem var i konflikt med hverandre. Sæther sin viktigste rolle som NECs representant var å være forhandler overfor Svalbardkommisæreren i tvister om territoriale rettigheter og eiendomskrav i forhold til de andre okkupantene. Sæther innledet også forhandlinger om salg av selskapets eiendommer med norske myndigheter under selskapets siste år. I 1929 var selskapet konkurs og i 1932 ble alle dets eiendommer solgt til Den Norske Stat.

Sæther hadde også egne interesser for land og ressurser på Svalbard. Han var både ene-eier og sameier av en rekke fangsthytter på Svalbard sammen med fru Maja Killengreen Anderssen. I tillegg hadde de noen dunvær. I 1925 havnet Sæther i en langvarig konflikt med Den Norske Stat om sine eiendomsrettigheter. Hans fangststasjoner, som ble leid ut, kolliderte med andre selskapers senere okkupasjoner, noe som førte til at han krevde erstatning for de tapte rettighetene. Saken havnet til slutt i voldgiftsretten og dom falt i 1931 i Sæthers favør.

Sæther ble utnevnt til britisk visekonsul i Tromsø i 1923. I tillegg drev han eget firma som organiserte arktiske ekspedisjoner, hovedsakelig forskningsekspedisjoner til Svalbard. Han var administrator og tilrettelegger og stod for proviantering og utrustning. Han ordnet båter, mannskap, overvintringshytter og opprettholdt forbindelser med de lokale myndigheter i forhold til de nødvendige tillatelser. En av hans faste kunder var Adolf Hoel, lederen av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser.

Sæther hadde mange tillitsverv, og disse var sterkt knyttet til utviklingen av næringslivet i Tromsø, hvor nærheten til Ishavet spilte en viktig rolle for byens sysselsetting og økonomi gjennom handel, fangst, skipsfart, turisme osv. I 1914-1920 var Sæther i "*brenselkomitéen*" innenfor provianteringsrådet som jobbet for å sikre Tromsø tilstrekkelig tilførsel av brensel under første verdenskrig. Fra 1933 var Sæther formann i *Ishavskomiteén*, som var nedsatt av næringsorganisasjoner som Tromsø Skipperforeningen, Troms Fiskarfylking, Tromsø Kjøpsmannforening, Tromsø Handelstandsforening og Ishavsgruppen i Tromsø. Komiteén satte seg som mål å fremme en del interesser som dens medlemsorganisasjoner hadde felles i forhold til

ishavsområdet og dets økonomiske betydning. En sentral felles interesse var spørsmålet om norske rettigheter i Frans Josef Land som med omliggende hav hadde vært omtrent utelukkende norske fangstområde for kvalross, storkobbe, isbjørn og kvitfisk, men hvor norske fangstmenn var blitt utestengt av russerne i løpet av 1920-tallet. Spørsmålet om nordmenn kunne oppnå samme rettigheter i kvitsjø-området som russerne hadde fått på Svalbard, vakte stor oppmerksomhet i Ishavskomiteén helt til andre verdenskrig. Sæther var også medlem i *Tromsø Skipperforening* og *Tromsø Turistforening*. Et vesentlig mål for Turistforeningen var å trekke turister til Troms, noe som fikk Sæther til å lansere idéer om en arktisk dyrehage og en sameleir i miniatyr på Tromsøya på 1920-30-tallet, men disse planene kom aldri lengre enn til idéstadiet. For å markere Tromsø bys spesielle beliggenhet ved Ishavet som "Porten til Arktis", var Sæther promotor i "*Den Store Komiteén*", som samlet inn midler til Amundsen-monumentet som ble avduket på Prostneset i 1937.

Ishavshistorie og kristelig vitenskap var Sæthers private interessefelt. Hans samarbeid som informant om ekspedisjoner, stedsnavn på Svalbard og lignende med polarforskere, var tett. Sæther var medlem i The Christian Science Publishing Society og The First Church of Christ. Han hørte til avholdsbevegelsen som blant annet kjempet for nedlegging av vinmonopol som ble åpnet i 1927, og han var redaktør i avisen "Brennevin-Avstemningen 1934". I tillegg til disse ovennevnte temaene skrev han en rekke artikler om andre aktuelle emner, noe som førte til at han ble kjent som en av byens mest våkne skribenter.

Sæther ble delvis lammet i handen etter et slag i 1941. Det året var hans siste både som visekonsul og som forretningsmann. I april 1941 skriver han til Adolf Hoel, mens han unnskylder sin rettskrivning : "*I år blir der vel ingen ekspedisjon verken i vest eller i nord. Det betyr i år ingenting for meg da jeg var idiot nok til å ta dampbad ... og fikk slag av det, og kan ikke være til nytte for nogen*". Siste daterte dokument i hans arkiv er et utgående telegram fra 14. juli 1942. Sæther døde den 21. september 1947 i Tromsø.

Kilder:

- Arlov, Thor B. (red.): Store Norske 75 år. Jubileumskrift, Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S 1916-1991, Longyearbyen 1991.
- Arlov, Thor B.: Svalbards historie 1596-1996, Oslo 1996.
- Christensen, Pål & Pedersen, Gunnar (red.): Tromsø gjennom 10 000 år. Ishavsfolk, arbeidsfolk og fintfolk, 1900-1945. Bind 3, Tromsø 1995.
- Hoel, Adolf: Svalbard. Svalbards historie 1596-1965. Bind 1, Oslo 1966.
- Hoffstad, E.: Hvem er hvem i næringslivet? Merkantil biografisk leksikon. 2. utgave, Oslo 1939
- Norges Statskalender for 1923. Kristiania 1923.
- Norges Statskalender for 1940. Kristiania 1940.
- Sørensen, Tore: "Lang ferd for Longyear-arkivet". Artikkel i Arkivmagasinet 1996:2.
- Ytreberg, Nils A.: Tromsø bys historie. Bind 3, Tromsø 1971.

OM ARKIVET

Carl S. Sæthers privatarkiv kom til Statsarkivet i Tromsø i 1994 fra Tromsø Museum. Det består av historisk, geografisk, juridisk og annet materiale av interesse for Nord-Norge, Svalbard og et generelt vidt område i polarstrøkene (blant annet Jan Mayen, Grønland og Frans Josef Land). Museet sitter fortsatt på et stort fotoarkiv etter Sæther.

Arkivet strekker seg fra 1919 til 1942, i tillegg inneholder det noen få dokumenter fra før 1919. Det inneholder hovedsakelig dokumenter fra Sæthers funksjonstid som NECs representant, visekonsul og næringsdrivende. Arkivet er inndelt i 8 serier:

- Korrespondanse og saksdokumenter (1900-1942, samt udatert materiale)
- Telegrammer (1919-1942)
- Fullmakter, bevitnelser, kontrakter, skjøter (1912-1941, samt udatert materiale)
- Regninger og kvitteringer (1922-1941, samt udatert materiale)
- Notater og notatbøker (1909-1932, samt udatert materiale)
- Kartverk, originaler og kopier (udatert materiale)
- Trykksaker (1883-1934)
- Avisutklipp (1916-1938, samt udatert material)

Alle serier er ordnet kronologisk etter år. En del korrespondanse er tillegg ordnet etter emne. Arkivet er ordnet og katalogisert av undertegnede, og utgjør 2,1 hyllemeter.

Statsarkivet i Tromsø, 17. april 1998

Helena Maliniemi e.f.

ARKIVET:**KORRESPONDANSE OG SAKSDOKUMENTER (1900-1942)****Korrespondanse ordnet kronologisk etter år (1900-1942, samt udatert materiale)**

Noen år fra 1919 og årene 1937-1938 mangler.

1	1900/1904/1911/1912/1913 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926

2	1927 1928 1929 1930 1931

3	1932 1933 1934 1935

4	1936 1939 1940 1941 1942 udatert

Korrespondanse og saksdokumenter ordnet etter emne (1904-1936)

Korrespondanse og saksdokumenter angående fangsthytter og -rettigheter (1904-1932)

5	1904-1930 Dokumenter i voldgiftssak 1925 m/statsadvokat og Utenriksdepartementet 1926 m/statsadvokat og Utenriksdepartementet 1927 om hytter m/fangstområde 1928 om hytter m/fangstområde 1928 m/Svalbard ligningsråd, Statens regnskapsfører for Svalbard 1929 Skattesaker

- (5) 1930 m/Svalbard ligningsråd, Statens regnskapsfører for Svalbard
1930 Voldgiftssak mot Den Norske Stat

- 6 1930 Rettssak mot Tromsø Handels- og Privatbank A/S
1931 Voldgiftssak mot Den Norske Stat
1932 m/Svalbard ligningsråd, Statens regnskapsfører for Svalbard
1932 Voldgiftssak mot Tromsø Handels- og Privatbank A/S

Korrespondanse angående The Northern Exploration Company Ltd. (1925-1928)

- 7 1925 m/Undersecretary of State angående okkupasjonskraver
1925 m/statsadvokat A.Ræstad angående okkupasjonskraver
1926 m/ Bergmesteren for Svalbard angående mineralforekomster
1927 m/The Northern Exploration Company Ltd.
1928 m/The Northern Exploration Company Ltd.

Korrespondanse og saksdokumenter angående ekspedisjoner (1928-1936)

- 8 1928 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser
1929 Forklaringer for fangstekspedisjoner 1897-1925
1929 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser
1930 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser
1932 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser
1932 Fortegnelse over Ishavsekspedisjoner utgått fra Tromsø 1779-1932

- 9 1933 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser/Ishavskomiteén
1934 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser/Ishavskomiteén
1935 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser/Ishavskomiteén
1935 m/Oxford University Arctic Expedition 1935-36
1936 m/Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser/Ishavskomiteén
1936 m/Oxford University Arctic Expedition 1935-36

TELEGRAMMER (1919-1942)

Serien inneholder både inngående og utgående telegrammer. Årene 1922, 1937-1938 og 1941 mangler.

- 10 1919-1921
1923-1925
1926
1927
1928
1929
1930

- 11 1931
1932

- (11) 1933
 1934
 1935
 1936
 1940
 1942

FULLMAKTER, BEVITNELSER, KONTRAKTER, SKJØTER (1912-1941, samt udatert materiale)

Noen år før 1919 og årene 1937-1938 mangler.

- 12 1912-1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1939-1941
 udatert

REGNINGER OG KVITTERINGER (1922-1941, samt udatert materiale)

Årene 1937-1938 mangler.

- 13 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928

- 14 1929
 1930
 1931

- (14) 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1939-1941
 udatert

NOTATER OG NOTATBØKER (1909-1932, samt udatert materiale)

-
15	1909	The Arctic Coal Company - arbeidere, lønns- og trekkoppgaver
	1912-1914	Regnskapsnotater m.m.
	1920-1922	Handlelister m.m.
	1921	Skipper B.Svendsens dagbok som vaktmann på Svalbard
	1921-1924	Handlelister m.m.
	1928	Pressekort
	1926-1932	Handlelister m.m.
	udatert	Diverse

KARTVERK, kopier og originaler (udatert)

-
16	udatert	Hytte-eiendommer på Svalbard, inkl. Sæthers eiendommer i 1925
1:100 000
	udatert	The Northern Exploration Co. Ldts okkupasjoner på Svalbard
1:50 000

TRYKKSAKER (1883-1934)

-
17	1883-1932	Trykksaker angående scientologi (kristelig vitenskap), vitenskapelige
dyre-eksperimenter, naturmedisin, vaksinasjon i Norge m.m.
	1915-1934	Trykksaker angående kulldrifter, okkupasjoner, lover på Svalbard m.m.
	1932-1934	Trykksaker angående "United Spanish War Veterans"

AVISUTKLIPP (1916-1938, samt udatert materiale)

Året 1937 mangler.

-
18	1916
	1917
	1918
	1919
	1920

19 1921
1922
1923
1924

20 1925
1926
1927

21 1928
1929
1930

22 1931
1932
1933
1934

23 1935
1936
1938
udatert
udatert